

WT-2465/ Zhaunp. E/I 91.

L. V. B.
In. 2465.

v. 0309068936

37
- 318

Par

1/1461

15. marts 91

audzināšanai un paklausību

Lj 37
Lj 318

un

tās robežās.

Schīhti augti no pašā dsihves kola.

Izdots

no

S. Weinberga grahmatu apgādības,

Rīgā.

Plakša 10 kop.

Drukats „Rīgaer Tageblatt“ (B. Scheffers'a) druktavā, Rīgā.

193

Par audsinafchanu us paklaufibu un tās robežās.

Audsinafšana us paklaufibu ir wiſas audsinafšanaš dwehſele. Šho wezo gudribu apstiprinat jauz ſlawenu paidagogu autoritatu daubſeem iſteikumeem par to, nenahktos nebuht gruhti. Bet te zeen. laſitajus negribu apgruhtinat ar augſeem, ko buhtu eeguwiš daſchadas paidagogiſſas grahmatas un rakſtus laſdamš, bet gan gribu zelt preetiſchā augtus, ſchrihtus no paſcha dſihweſkoka: peedſihwojumus, ko ſawa laikā kā behrnu audſinatajš eſmu ſmehlees, pee tam gan ari peeturedamees pee ſahda ſawa darba beedra peedſihwojumeem, kaš bija un wehl ir kā gimeneš tehws. Ka peedſihwojumi pa leelakai dakai ſihmeſees us ſkolu un ſkolas ſadſihwi, ta nekahda kaite. Behrnu audsinafšana us paklaufibu, kā ari ziteem wiſpahrigeem tikuemeem ir weenada ſkolā, kā mahjās, titai ar to ſtarpibu, ka pirmejā ſa-eet kopā wairaſ behrnu. Behrnu daba ari wiſzaur paleef weenada.

Behž ſchahdeem eewada wahrdeem lai ſeroš tuhlin pee leetas un jautaju:

I.

Alj kahdeem eemeſleem gan behrni ir nepaklaufigi?

Labakas ſapraſchanas un uſſkatiſuma deht liſſchu us ſcheem jautajumeem atbildet ne kahdeem eewehrojameem gareem waj paidago-geem, bet paſcheem behrneem.

Alj aiſmahriſchibas. Schis aiſbildinaſchanas eemeſls wiſbeeſchali ſaſtopams waj dſirdams. "Eš aiſmirſu, ka taš naw at-kautš!" Ar ſwehtulligu iſloziſchanoš waj attaiſnoſchanoš dſird atbildam ari ſchahdi: "Eš neſinaju, ka 2c." Maſaiš noſeedsneekš wareja gluſchi labi ſinat, bet wiſſch teeſcham us to naw domajiš, to ir aiſmirſiš.

Alj weeglprahtibas (weeglas dabas). Weegla daba daſchā ſinā dahrga Deewa dahwana; bet ta daſcham zilwekam kluht par iſtu nelaimi. "Eš ſinaju — dſird ſakam — ka taš aiſleegtš, bet eš domaju: warbuht neweens neredš! jeb: ka leeta tā nemaš ne-iſees! jeb weenreiš wehl naw wiſas reiſeš!"

Alj pakaldariſchanas jeb mehginafchanas. No ta un ta eš to redſeju!" dſird paraſti behrnus atbildam. Peemehram ſkolā jauneſtahjuſchees mahjetki dara to, ko redš pee ziteem. Taš pa leelakai dakai tā noteef. Bet daſchreiš tee redš ari nedarbuš un toš dara pakaf; jeb tee kaut kur zitur toš redſejuſchi. Man reiš bija ſlolenš, kaš, lai gan bij mahjizees ſawuš „deſmitš bauſchtuš,“ neſinaja, ka

naw nekahdas teeſſbas uſ ſweſchu ihpaſchumu. Winſch ſaga wiſadus ſchumus: ſpolwas, kahdu burtnizu u. t. t. To winſch bija mahjäs noſkattijees no ſawa wezata brahla un tuhdat atſtabja ſcho netikumy. Tad tam iſſkaidroju, zil tas nepareizi un kauni!

Kad preeſſchejee atgadijumi laſtajeem iſleelas eſam deeligan neezigi, tad turpmatee, domaju, buhs jau eewehrojamaſi. Tee wiſſ pamatojas **paſchjuhtas**:

Ahtras juhtas. Kahds behrns kaitina otru; ſchis winam atzehrt pretim, iſgahda gandariſchanu zaur paſchpalihdſeſchanos. „Biju duſmas, tadeht winam eeftu,“ tahdas reiſes dſird atbildam. Ahtras juhtas, afeſis, ſpehle pee behrnu, ka ari zitu noſeegumeem jo leelu lomu; aiſſahrtas paſchjuhtas nereti nowed pat pee ſleptamibas.

Launprahtiba, un protu

a) pret kahdu ſawu beedri. Pee tam peeder wiſpirms kahda no mihtatam behrnu paraſcham, kahdu ſawa beedra wahjumu waj notikuſchu kkuhdu, waj pat wina zitadas domas tam alaſch atgahdinat, ka ſewiſchu kaunu. Tahda uſkuhdſchana un zitu a iſſk a h r ſ c h a n a ar wahrdeem pat zaur ſtingrateem ſodeem pagalam naw iſnihinama. Daſchs no behrneem tahds reſgalis, kas preezatees preezajas, ja winſch atradis kahdu jaunu lihdſekli, ar ko ſawu beedri kaitinat. Wiſbeeſchafi ſcho lihdſekli iſleeto ka a t r e e b i b a s lihdſekli pret ziteem. Kahda palamas wahrda ihpaſchnees ſſola war buht peemehram pirmas ſehdetajs ſola, kuram warbuht kahda ſinã ziti ja- uſtrauga un japawehſta audſinatajam, ka nebijiis meerigs, dariiis kahdu nekahrtibu u. t. t. — wiſmaſakais uſ mahju ejot tas dabus dſirdet ſawu palamu! Utreebiba jau til ſalda! Labi wehl, kad ta nepeekem kahdu zitu, kaunatu weidu!

b) Launprahtiba pret audſinataju. Peemehram Anſis, labſ draiſka, ſala jau pa-agri uſ ſawu beedri: „Uſmanat, ka ſchodeen ſkolotaju eekaitinaſchu!“ un dara tahdus nebarbus, ka teeſcham ſkolotajs leelaka mehrã top aiſgrahbts no teem. Anſis pats par to wareni preezajas un wina domu beedri to dehwe par wa- r o n i ! „G kahds meifters. Redſat, ko winſch newar!“ Buſpeedſihwo- juſcham, atjautigam behnu audſinatajeem tas ta neno-ees, wiſmaſa- kais ne til weegli, jo tahds, tiklihdſ redſ, ka tahds no wina mahjekteem to tiſſcham grib kaitinat, apbrukojas ar leelako rahmumu, leelakais warbuht pret to iſleeto kahdu ihſu, nopeetnu waj ari aſt ſobgaligu wahrdu, kas nerahni tuhdat aiſnem un to apkluſina. Pſkologiſſi apſkatot ſchis nu pat minetais atgadijums iſſkaidrojas ſchahdi: Kahdam ſawam lihdſzilwekam ſpeht ſagatawot nepatiſchenu waj duſmas, no- rahda uſ e e ſ p e h j u. Ja es apnehmees kahdu labi palaitinat un tas manim ari teeſcham iſdodas, tad zaur to es juhtos ka apmeerinats, glaimots un pazildinat. Tiklihdſ behrns ſcho eepheju reiſ buhs i- mehginajis, winſch to daris wairat reiſes. (Dandſ grubiat atſſt

ſchahdu perſoniftas eefpehjas neleetigu walfafchannu no behrnu puſes pret deeneftneefeen waj ari ſkolotajam, un pret teem ſchitahda behrnu iſtureſchandas rada ari dauds behdigakus augtus; zif dauds gan nabaga deeneftneefeen un ſkolotajam naw jazeefch tikai zaur apmeloſchannu ween no behrnu mutes !!)

Te wehl japeemin ſahda ſcho pret audſinatajeem iſdaritu attentatu paſuga, tura gan drufku kreetnakas dabas, neta preeſſchejas. To peeminu ſewiſchki tadehl, ka ſahds jo eewehrojamis behrnu audſinatajs pats par ſewi noſtahſta, ka wiſch reiſ ſkola eedams ſchahdu uſbrukumu iſdarijis pret ſawu ſkolotaju. Wiſch par to ſtahſta ſchahdi: Eſmu laſjis dauds paidagogiſku grahamtu un ſchurnalu, bet nekur ne-efmu uſgahjis apraſſitu ſchahdu intereſantu atgadijumu — leelas, ka grahamtu gudriba no ſahda neta neſin! — Sahds nerahjns ſehns zaur ſawu iſtureſchandos ſiſcham ſawu ſkolotaju bij gribejis ſataiinat, bet ſchis iſturejas tif meerigi un attraidofchi, ka netaſ galu gala ne-ſnahza. Te es domaju: „N. N. ir reſgalis. Bet tu tatſchu eſi kreetns behrns. Waj ſkolotajs ari tikpat weegli nemtu, ja tu winu ſahdreis errotu? Tu tad redſeſt, zif miſku tewi ſkolotajs tura!“ Un tad peenahja iſdewigs brihdis, es ſpihteju. Skolotajs rahdija meeribu, pazeetas; es ſpihteju tahſat. Te ſkolotajam ſahka apruhft pazeetibas, wiſch pawehleja manim ſkolas iſtaba ſehdet; bet wina ſeja rahdija dſlu eefſchigu ſtumjibu. . . es nu par wehlu eefſtatiju, zif nepareisſi biju darijis; bet ſawu eefſcheene es wareju uſgawilet par noitumu: „Naw, taws ſkolotajs tewi tura tif miſku, no tewis doma tif leelas leetas, ka wina ſrds waj pawifam ſaſtinguſe par ſawu ſluhrgalwibu, jaſaka ari ſaſtingumu!“ Netaſ wairſ ne-eedroſchinas padotees ſchahdam netikumam — ſkolotajs ſtahſta tahſat. Bet mana ſkolotaja praſſi wehlat nahſuſchi preeſſcha wairat ſchahdu gadijumu. Sahdu nepareisſibu gan behrnu audſinatajs ta war iſdarit, ja wiſch wiſus behrnus mehro ar weenu un to paſchu olekti!“ Nebuhs wehl ſewiſchki japeeſſhme, ka ſchahdi gadijumi, ſahds nupat atſtahſtitais, war nahft preeſſcha tikai pee wairat apdahwinateem un labakt uſwedigajeem audſekneem — bet atgaditees tee atgadas gan.

Uſſuhdiſchana no ſahda ſawa beedra puſes. Ari ſchis atgadijums dibinajas paſchjuhtas. Sahda paſchjuhtas jo ſipri top zildinatas zaur uſteikumun jeb atſinumun no otra puſes. Nu ſwaru tas, no tura puſes man ſewiſchki patihama uſteifchana. Ja es daru pa ſawa drauga prahtam, tad es mantoju wina uſteifchannu waj atſinibu. Ja mana drauga atſiſchana no leelata ſwaru, neta audſinataja (kas rahda gara truhkumu!), tad manam draugam toti weegli nahſſees mant pawedinat uſ nepaklauſibu pret audſinataju. — Ari pee ſauna padoma deweja leeta iſnahft uſ paſchjuhtu apmeerina-

ſchannu. Manas paſchjuhtas, kà jau reis teixu, arweenu top zildinatás, ja es reſſu, ka man kahda eeſpehja jeb wara pàr ziteem. Ja kahds no maneem ſkolas beebreem paklauſa maneem eemuſſinajumeem, tad tas rahda, ka mana eeſpehja uſ winu ſtipraka, nekà ſkolotaja! — Labakàs ſahles tà pret pawedeju, kà paweſto (ziktahf audſinatajs leetu iſmana) te ir ſmalta paſobofchana. Ta wiſlabakt nober, audſinataja maſſeenibu pazildinat. Zaur fodeem, ſewiſchki ſtingreem, to nekad nepanahts.

Druſku zita leeta, ja wezaki un ſkola ſanaht kildà, neweenprahtibà. Tad behrns atronas kà ſtarp diwàm uguntim. Kura autoritate nu winam ſwarigaka, leelaka? Gan pa leelakai dafai wezaki. Wezaki behrnam dod uſturu, drehbes, dſihwokli, tà tad wiſu wajadſigako, kas tam pee dſihwes wajadſigs. Ko ſkolotajs winam dod, to tas wehl neprot zeenit, daudſahrt pat wehl ne wezaki. Skolotajs preeſch teem ir titai kà tahds, kas behrnus un wezatus titai wiſabi nomoza un apprubtina! Behdigi preeſch behrna, ka wina gars titahf attihſtijeſ, ka tam ſchahdà atgadijumà pateeſtba ja-atron ſkolotaja puſè! Preeſch ſkolotaja ari koti gruhiti, pretibà ar wezakeem atraſt iſto lihdſekli, kà ſcho pretibu iſlihdſinat. Ja pee wezakeem wat peeſkuht iſlihdſinatees, tad ari pa leelakai dafai jau kaitai lihdſets.

Tahfak paweſchana. Kahds ſehns kaut to aplam iſdarijs (waj ari ko grib iſdarit). Lai ſawu ſredſapſinu apmeerinatu, wiſch peeruna wehl kahdu waj kahbus ſawus muſkigakos beedrus, lai dara to paſchu (jeb peedalitos winam lihdſ). „Wiſmaſakais tad ne-eſmu weens patſ!“ Par to patſ nelabais no preela waj lez! — Paweſchanaſ par zehloni ari pa dafai paſchjuhtas. „Ziteem newajag buht labakeem par mani!“ Lai gan behdigs eepreezinajums, ſinat, ka ziti tahdà paſchà behdigà ſtahwokli, tomehr arweenu ir eepreezinajums!

Œche minetee atgadijumi atſahrtojas pee-auguſchu, ſewiſchki puſpee-auguſchu dſihwè waj miljonu reſſem.

Spihtiba. „Œs negribu, un weentahſchi tabehf, ka negribu, daru tà un ne zitadi! Gribetu reſſet, kas mani waretu peeſpeeft zitadi darit!“ Jeb: „Œs negribu, tabehf ka audſinatajs to grib! Taiſni tabehf, ka wiſch to negrib, es to daru!“ Tà waj tam lihdſigi domà iſlutinatais behrns, turam no laika gala gahju wiſs pee prahtam. Pa leelakai dafai wiſch ir „weenigais behrns“, jeb „mahtes waj ari titai behrnu meitas luteklis.“

Zaur nepareſſu waj ari nolaiſtu audſinaſchannu pee ſchahda behrna paſchjuhtas leeliſki attihſtijuſchàs. Arweenu ſchahda paſchjuhtu pahragra un ſtipra attihſtiba ſtahw ſalarà ar behrnu nepareſſu audſinaſchannu.

Bet nahf preeſchà, ka ari freetni behrni, turklaht labi audſinati, ari daſchlahrt paleet ſuhrgalwigi, un prot' beſ

lahda fewisčka a hreja eemešla (ša peemehram tas war notitt: zaur pahrat stingreem audsinataja pagehrejumeem, zaur kahdu dukmas peepreestu, labi nepahrdomatu fodu u. z.). Schahdi atgadijumi nahk preekscha nereti ween, fewisčki pee nerwoseem behrneem. Schahdi atgadijumi pahrtroz audsinataja p f i k o l o g i s k o f l a t u, jo tee pahreet jau p f i k i a t r a (dwehfeles flimibu fasinataja) robeschäs. Schahds atgadijumos wajadsigs usturet aufstas ofnis. Ja audsinatajs schahda reise eefarsesees, tad atgadijums war nemt behdigu galu. Wiasch war kluht toti weegli, pascham nemas negribot un nemanot, par asu, pat bahrgu. Ja tahdam behnam kahdreis usnahk tahds „nikis“, tad wislabati, ka audsinatajs scho atgadijumu nem gluschi meeriga gara (noschdina behrnu warbuht tur nomalsch un leefas ta nema) ne-eewehrojam u. t. t.). Kad tad audsinatajs behrnu nem weenatne preekscha un to jautä: „Sati, kadeht tu man to dariji?“ tad atbilde parasti fkanes: „Nesinu; man tä nogahja!“ Te audsinatajam jarihkojas ar peedeweja mihlestitbu, jo fodoschs stingrums te buhtu grehts!

Nepaflausiba pee behrneem tahkat nahk zaur **aifahrtam teefbas juhtam**, fewisčki pee fodu peepreeschanas! „Rä es to eymur ispelnijees?“ behrns doma. „Ja es nepeedochu! Tas un tas darija to paschu, bet netapa nemas fobits, waj dabuja masaku fodu!“ Schahdi atgadijumi nahk beeschi ween preekscha.

Behdigi wehl japeemin kahds eemeßs, aij fura pee behrneem wehl zetas nepaflausiba:

Aprehtinumi, raugotees us atstatafeem mehrteem. „Gribu buht projam, lautä! Lautä man buhs labati, tur buhschu b r i h w s! Ko tur eefahschu? Ko leelu gan darischu!“ —

Det ari tuwakt zehloni nepaflausibai war buht par eemeßu. Peemineschu kahdu atgadijumu, furam netruhtit ari fawas teefas komitas. Mufsu mahjas kahrtiba atkauj skoleneem pa swehtdeenam kopä ar wiau peederigeem iseet zeemos, ja wiau peederigeet tikai to atkauj. Reij bija kahds sehns, kam bija toti mahjisch tehws un mahte jau agraki bij miruse. Ja schis kahdreis zaur fawu usweschanos fawu „wejo“ kaltinaja (skola sehns bij wifu kahrtigakais un paflausigakais) un schis eedroschinajas fawu behlu par to fanemt aif zetula, tad sehns teh w a m p a r t o a t m a l f a j a a r t o, ka nahktscha nedekä zaur kaut to tä istaisja, ka parastais igahjums tapa isputinats, kas preeksch tehwa, fursch ar plauschu kaiti flimoja, nebuht nebija parihkami. Skolotajs par schahdeem atgadijumeem tikai wehlat dabuja dfirdet no wina agraka skolena mahfas!

II

Tagad nu jautajums: **Waj audsinatajs war jel kahdi sekmiigi strahdat pret wiseem schahdas behrnu nepaklausibas zehloncem?**

Lai us sch o jautajumu atbilbetu, wispirms japahrrena kahda wispahriga leeta.

Paklausibas isfchiram trejadas:

1. Atla paklausiba. Behrns dara to, kas pawehlets, tadeht ka wina audsinatajs to grib. Paklausibu te behrns usfkata ka glusch i saprotamu, wajadsigu leetu. Audsinatajs to grib; pehz kahda zita tadeht behrns nejauta. Kara disziplina eerdinaschana us alku pakausibu ir weens no galwenaakeem rihzibas punkteem. Saldatu waloda tikai dsirdams: „Pawehle ir pawehle!“ (Ar to wehl nebuht naw teikts, ka prastam saldatam newajadsetu eeskatait, tadeht k winaam tas un tas jabara!)

2. Paklausiba deht bailem no foda, kas nahk par nepaklausibu. Behrns eeskata: kad manim ari naw patihkami to darit, tomehr gudriba manim pawehl to darit, jo zitadi waretu nahk kas zits, kas wehl nepatihkamats — proti, fods. Ta tad pee schis paklausibas leelu lomu spehle aprehkinums. **Pafchusturefchana** as dse nulis grib, lai es zil spehjams wifu nepatihkamu aisdishtu projam no fewis. Ja no diwam nepatihkamibam weena ja-ifraugas, tad, protama leeta, zilweks isfraugas to, fura masaf nepatihkama.

3. Paklausiba aif eeskata jeb sapraschanas. Behrns eeskata, ka wina wezakeem waj audsinatajam teesiba to prast, ka wini ne wairat ne masaf war prast, nekā tee prasa.

No schi paklausibas pakahpeena wair naw tahtu lihbj abeem b r i h w a s g r i b a s pakahpeeneem, fura pamata domas schis:

„Es to daru tadeht, ka man to **wajag** darit. (Darischana aif peenahkuma juhtam.)

„Es to daru tadeht, ka tas ta **pareisi** (labi).“ (Wisaugstata tikumiga brihtwiba.)

Zaur to ari peerahdita to wahrdu pateesiba, furus mineju pascha eefahkuma: „Audsinaschana us paklausibu ir **wi f a s a u d s i n a s c h a n a s d w e h f e l e .**“

Pre paklausibas fewisfcheem pakahpeeneem dascha peeminams wehl sekofchs:

2. pakahpeena paklausiba ir sawa fina ari paklausiba aif eeskata, bet tikai semata pakahpeena. 1. pakahpeena paklausibu atronam itai pee behrneem, furi tuhlin no paschas masatnes pareisi audsinati. Schahdi behrni pa leelakai dafai weeglt ween pahrmet jeb pahrlaz 2. pakahpeena paklausibu un wezaki palidami nemanot pahreet us 3. pakahpeena paklausibu. Wet leelata dafa behrnu zaur pareisas audsi-

nafchanas trufkumu newar isbehgt no 2. pakahpeena pallaußbas; daudsi nemas neteef pahri 2. pakahpeena pallaußbai, pat pee-augufchi un noßirmojufchi.

Wifas paidagogifkäs mahzibas grahamtäs atronam kà litumu fchahdu teikumu: **Pawehlei newajag buht motivetai!** Lafot fchis teikums fkan glufchi labi. Bet praktè ar fcho daudfahrt aplam fapraftu teikumu ir pawifam zitadi. Es tampretim gribetu teikt: „**Bei pamahzibas nefahda eefkata!**“ Lai tas buhtu labaki faprotams, tad metifchu kahdu fkatu uf wehl ma fa behrna audfinafchanu, tahda, kas wehl naw fkolaz gados. Par fihdama behrna wezumu naw daudf fakams. Tur, protama leeta, naw nedf pawehles, nedf pamahzibas, bet gan jau fhu hrgalwiba! Newar nemaf domai, zil leela atmına fchahdam mafam radijumam jau ir. To it fewisfchl mahtes labi fin. Tä, ja täs famus behrnus buhs eeradinaufchaf glufchi meerigi gulet un ne nefat apfahrt un weenumehr anklet pa rokam — ja te nu atnahfs peemehram kahda „grofmamma“ zeemos — kahdas deenas zeemodamäs fahfs behrnu iflutinat, to fchuhpot un aijät pa rokam un nefat fchur un tur apfahrt — bef fchaubam behrns pehz winas aifeefchanas kahdu laiku buhs nemeerigs, raudäs, arweenu gribedams, lai to pastahwigi tä aijatu un nefatu, lihds pehdigi tas atkal no tam atradinafees, ja tikai ne-ifpildis wina wehlejumos. Tas peerahda ari to, kahda wara eeradinafchana i pee behrnu audfinafchanas.

2, 3 gadus wezs behrns mahzas jau runat; winfch jau faprot, fo uf wianu faka, un rihkojas jau pats no fewis. Tagad jau wajadfigas pawehles un aifle egumu. Behrns jau fahf kahpafat, zaur fo preefch wina ronäs jauns darbibas lauks! Bittahf tas wina wefelibai naw kaitigi, tad fchi wina rihkofchanäs jatkauf klufu zeeefchot. Lai behrns pat kahdreif pee tam kriht! Kahds nodaufijums, puns peerè waj zitur fur wehl neto ne-iftaifa. Zaur eewainojumeem nahf pee mahzibas! Ja behrns tä nodaufas, tad war tikai pafmeetes, leelafais pateift: „Neds, tä eet, kad kahpala pa krehfleem waj zitur fur!“ Behrns no eefahfuma nefin, waj tam ari jafmej waj jaraud; kahdu brihdi winfch kà fchaubifchanä, tad winfch teiz: „Tas nefas!“ un ir atkal labi. Bet zil neprahrtigi fchahdos atgadijumos gan ne-ifturas leelata dafa wezafu? Waimanadama fcreen mahte klahf, zel behrnu augfchä, jautä, kas wiam kaitot, fur noßitees, nemas pat krehflu, pee turas tas fitees, fapehrt un tä pahmahzit par faundarijumu, behrns fahf glufchi peenahzigi raudat un nemet agraf gaudofchanai meeru, famehr tam naw eedoti kahdi faldumi waj zits kas apmeerinafchanai. Kahda aplama audfinafchanas metode! — Sa behrns pa daudf angltu fur kahpj, protams, tad gan prahrtiga mahte waj tehws tam ftabfees preti un teifs: „Mihlais behrns, uf galda tu nedrihfti kahpt; ja tu no tureenes nokritif, tad

stipri fastisees un wainanast!" Labi audsinatam behrnam ar to peetiks! Nodarbotees gribedams, behrns fer arweenu wifu rotas, pee ka ween tilai war peekluht; it mihti winsch'er pehz schekrem waj nascha. Schahdu leetu preeksch behrna newar deesgan augstu un zeeschi uoglabat, wifur winsch jin pee tam peekluht. Te prahtiga mahte fazis: "Dod schekhes schurp; tu ar tam few waretu eeduri un tab man par tewi buhtu schehl!" Ar to peeteel pilnigi. Tas jau pamahzjums par to, kas no tam wehlat waretu zeltrees, kad behrns rihfojas ar tahdeem aseem rihkeem. Kahda zita mate warbuht fazis:

"Nasi, schekhes, uguni
Behrneem neder nemt!"

Ari labi. Wispahriga pamahziba: "Tas neder, nepeeklahjas!" parahda wisnotaf leelas sekmes behrnu istaba. Kahdi peemehri: Frizits knibinas weenymehr ap degunu. Te peeteel, kad mahte fara: "Nebastit deguna; tas nepeeklahjigi!" Protams, mahte to ne-atjaunos waj deesin zil reischu; ja behrns us wairakreiseju atgahdinajumu nepaklausa, tad usiteens schahda reise us pirksteem buhs labatas sahles.

Kahds zits peemehrs: Mahte fara Anninai: "Ej, eenes schikhiwi is kulnas?" Behrns rotalajas patlaban; wiam toti nepathtams schis trauzejums. "Kadeht tu, mammi, to nesaki Lihsei (proti, deenestmeitai)?" — "Tadeht, ka es gribu, lai tu eenes schikhiwi!" — "Bet flat, es patlaban Kelai (lefkam) wahru putru!" — Mahte us to:

"Waj tu nesini:

Labs behrns

Klausa tuhdat?!" —

"Ja, ja, es jau eimu!"

Kahda zita mahte warbuht usbrehtu: "Ja tuhdat ne-eesi, tab . . .!" Kura mahte dara pareisaki? Schi pehdejâ patlaufibu grib ee-audsinat zaur sôda peedraudejumu, kamehr pirmâ zaur pamahzibu. Par pareiso atbildi us augschejo jautajumu te newar buht nekahdas schaubas. Pawehlem, kuzam ja-iseet us to, ka tas peeradinatu us patlaufibu, bes mas wifam wajag dibinatees us schahdu pamatu. Ta tad is scheem mas peemehreem mehs redsam:

Ka wifadâ sinâ patlaufiba ais eeflata labaka par patlaufibu ais bailem no sôda! Puhles pee abejam audsinaschanas metodem audsinatajam weenadas, kadeht tad gan ne-isfraudsitees labako, to, kura wed pee raschanatam un kreetnakam sekmem?

Bes mineteem atgahdijumeem ronas gan wehl dauds tahdu, pee kureem us behrna jautajumu: "Kadeht?" noko zitu labaku newar darit, ka atteikt ihfu, kategorisku "Tadeht!" (Geradinaschana us' alfu

paflausibu.) Tas jabara wifos tahdos atgadījumos, tad behrns preefch lahbas pamahzibas, tas us ta bhrifcha atgadījumū shmejas, wehl naw deefgan pee-aubfīs, attihstijeēs. Bet leelumā un wifumā is' preefchpeewestajeem maš peemehreem tomehr flaidri redsams, ta behrnus pareisi audsinot tos jau itin mašus, preefch skolās gadeem war weegli weēn eeradinat paflausifāi eefkata, tas ir: pee teem bhrif ween pahrlaifchama otra pahapeenta paflausiba (tas ir: no bailēm aiš foda). Te man tikai wehl ja-eelustina lahds swarigs jautajums: Waj fodi eepreefch jau japeedraud, jeb ne? Jēb ziteem wahrdeem fakot: Waj foda peedraudejums ir ari lahds rihzibu ušturetājs lihds seklis? *

Šim jautajumam par atbildi lai peewedu lahdu peemehru, tas notijs lahda gimēnē: Brahti, Karlis un Zahnis, dahrsā darb-dameēs bij fahruschi apgrāfīt ahhelites un zitus tofus, ta to dahrsneeki mehds darīt, pee tam padaridami pee kofeem leelu fahdi. Kalyone, to redsedama, par to pašno mahte. Mahte, fchahdu leelu nedarbu waj noseegumu eeraudsidama, pateiz atkal tehnam. Šis sauž abus dehlus pee tewis istabā, pater dušmās linejalu un, ne wahrdu nepahr-prašidams par notikumu, fahf tos kreetni nomifot!! Sods teefcham bij fekmigs; tā atbaidifchānas lihds seklis tas parahdija fawu spehtu, jo Karlis un Zahnis wairš nekad naw greefufchi dahrsā kofeem šarus. Bet tad fcho atgadījumū tuwat pahrdoma, tad man leefas, ta sods bij nepelnīts. Karlis un Zahnis darija tikai to, ko tee no ziteem bij noftatijufchees. Teefcham, wini turymat to wairš nebuhtu darijušchi, ja tee nebuhtu tapufchi ari foditi, ja teem tikai buhtu iffkaidrots, zif tas nepareifi, tā tozinus beš wajadfibas un fina-fchānas nopostit!

Tagad tikai wehl eefchu pee augfchejā jautajuma atbilde-fchānas: Waj audsinatajs war jel lahdi fekmigi ftrahdat pret wifēem fchahdas behrnu nepaflausibas zehlonēem?

Atbilde: Pret leelako datu — ja, waj nu zaur pamahzibu jeb foda peedraudejumu waj tuhlfiteju nofo-difchānu.

Dāfchi peekriht domam, ta fodi behrnu audsinafchānā nemaj naw leetojami. Ir es ešmu fcho domu peekritejs. Ja behrni no pašas mafatnes buhs audsinati prahtigi, paidagogiski pareifi, tad teefcham no fobifchānas pee teem newar buht runas. Lahdi tahtat audsinami un wadami — eefpehami pilnīgi wadit beš fodeem. Bet tā ta pee mums wezatu mahjās deemfchehl nebuht naw notifufe un wehl nenoteef fchahda behrnu audsinafchāna, tad man grībot negrībot bij jaramā ari par behrnu fobifchānu. Jo grībeju buht pra-tifks, ar fawēem aifrahdijumeem noberet taišni tagadejam laikam.

Zaur wiſeem ſcheem trim lihdſekkeem audſinatajs grîb panabht to, ſa ſaunums pee behrneem wairs ne-attahrtoos us preekſchu. Kurſch no ſcheem trim lihdſekkeem katrâ ſewiſchâ atgadijumâ iſraugams un leetojams, tas ja-iſſchir paſcheem wezakeem waj ſkolotajam, iſleetojot paidagogiſku ſtatu un taktiku. Wiſpahrigi preekſch ſchis iſſchirſchanas waretu noderet ſchahdi pamatalikumi par mehraulku :

a) Wiſpirms audſinatajs lai ſewi jauta: Kadeht gan behrns ſchah di un ne zitadi iſtûrejees jeb darijis? Kahdi apſtahtti atronas, ſas wina noſeegumu dara maſaku, un kahdi, ſas leelaku?

b) Ja eekata truhtums pee behrna noſeegſchânas peenemams par iſtozehloni, tad tahdâ atgadijumâ behrnam wajadſigs tikai pamahzibas un ne kahdas pahrmahzibas.

c) Soda peedraudejums tahdos atgadijumos peelaiſchams, tad behrns intelektueli, garigi, wehl nam deejan attihtijees; ſewiſchki ari wiſos tahdos atgadijumos, kur gan ir intelektuelâ attitiba, bet truhtst wehl prahta ſtingruma.

d) Tuhliteja noſodiſchana wajadſiga wiſos tahdos atgadijumos, tad behrns pehz ſawa wezuma un ſawa gara un prahta attihtibas teeſcham pilnigi wareja pahrinat, to wiſch dara un ſas notamz elſees.

Lagad lai luhtojâm apſtatit' daſchus pirmsahrt minetos atgadijumus, tahdos parahdas behrnu nepaklauſiba, un ſa te katrâ atgadijumâ behrnu audſinatajam ja-iſtûras, peepaturotees pee nupat mineſajeem pamata likumeem. Zeen. laſtaji te ſpreedis warbuht lihdſ ar mani ſchahdi :

Ja nepaklauſiba naht zaur aijmirſibu: — Soda peedraudejums; ja wehl atahrtojas, tad iſleetojams patſ ſods — atminas pabalſtam.

Weeglprahitiba (weegla' d'aba). Pamahziſchana, ſas zaur tahdu ne-eewehribu waj nolaidibu zekas, daubs atgadijumos ari wehl ſods.

Pakafdarifchana jeb mehginafchanaſ. Pamahziſchanas aiſrahdijumus us la-beem paraugem!

Altrasjuhčas. Par to druſku, wehlaſ.

ſaunprahitiba. Par uſkuhbiſchana, ſa ari atreebibu ſatreiſ wajadſigs leetot nopeetnu ſodu. Behrni, ſas nedarbus padara,

kä: weeglprahitba, stuhrgalwiba u. z. pee sapratigas audsinataju (wezaku waj skolotaju) istureschanas ne wifai gruhiti pahrspehjami.

B. Robeschas, lasatronas audsinatajos:

1) Audsinataja daba, temperaments. Wispahrigi peenemams, ka meeriga daba, kura war eesilt us wifu jauku un kreetnu, pee audsinaschanas safneegs wislabakos auglus; ja laimes mahmika audsinatajam pee tam wehl dahwajuse labu weseligu humoru, tad wehl jo labat!

Behdigi, ja audsinatajs ir ahtras dabas. Tahdi pee behrneem padara daschreis leelako nelaimi. Ahtra eekarsumä audsinatajs weegli ween war kluht netaisns, pat warmahzigs. Tahds weegli war aiskahrt behrna taisnibas juhtas, un tad ar paklausibu pagalam! Ar to nesumu gribejis fajit, ka ihstam audsinatajam wajasetu rahdit alajsch itkai laipnu seju, jeb lihdsinatees debesim, kas pastahwigi bes mahkoneem; gluschi otradi: winam wajag buht tahdam, kas spehji daschahrt ari **swehtas dusmas** eedegtees. Ja=eedomajas, ka pehrkoni un sibeni ari istihra gaisu. Ka ari Kristus Deewa nama preelischistaba wihzinaja pahtagu, tihridams fawu swehto namu no besdeewigajeem baloschu pahrdewejeem un naudas mijejeem!

Bet tahds negais dsrihst usnahkt itkai femischkos, retos agadikumos; zitadi tam naw nekahda audsinataja fwara. Ja pehrkons ruh3 un sibeni sib latru deenu, tad tee preelisch latra zilweku behrna kluhst gluschi ikdeenischkigi, weenaldisgt, sibens, ja=apdoma, tatschu tit reti ween trahpa!

Kas us fodeem sihmejas, tad wisnotat jafata, ka ar teem jaapeetas wifai taupigi. Labati kahdreis masat fodit, nekä kahdreis nepelniti. Turklahst par wiseem jo "smageem" behrnu noseegumeem jafata: Ne tuhlin fodit — drufzin no gaidit! Ahtra eekarsumä jeb dusmas fods peespreests naw no tahda eespaida pee behrna, nekä ar apdomu un lehni isteikt3 un isbarits. Tad ari audsinatajs katreis war buht drofchs, ka wina nospreestais fods nebuhs behrnam nekahds pahraki leelais waj pat nepelnits, ka tas gan war notikt, tad fodu peespreesch tuhlin pirmä karstumä. Tas ja=eewehro pascham kreetnatajam behrnu audsinatajam.

2) Audsinataja prahta daschadiba (laune), jeb ziteem wahrdeem fakot, audsinataja nepeeteekoscha konsekwenze. Audsinatajam wajag palikt arween weenadam; ko tas schodeen pawehl, to tas oträ deenä nedrihst palaisi ne=ispilditu un otradi. Kad skatios us skolotaju kahrtu, tad nemeens jits amats — tas man ja=atihst — eewehrojot tos fischkos pagehrejumus, ko no tas prasa, naw tahds, kas zilweku daritu tit nerwosu, ka taisni behrnu

skolotajus. Un sinams, ka nervos žilvės preešč sąveem apatšč-
neekem ir ištā esse virs semes.

3) Paidagogikā skata, kà ari paidagogikū
peedsihwojumu truhkums. Par behrnu audsinataju wa-
jadsetu usmestees un buht tikai tã pehž gara, kã meešas labi apdaš-
winatam žilvekam. Widuweji apdašwinati drihs ween war pasaudet
brihwuis = un apskatu uu pee tam kštui par tašdeem, kuruš
sauž par pedantiškeem behrnu audsinatajeem waj andsinatajam.
Tašds wišdrihsati aismiršt šawa pašča behrnibas laitu, un šatru
behrna patwakiu žištoshanos waj nesapratiu usškata tikai žaur
štingrā teefnešča melnajam brilleem. Neeuenam behrnu audsinatajam
nebuhs aismiršt, kã wiššč patš audšis un audšinats, weenalga, waj
pareiši waj nepareiši. Žauni behrnu audsinataji nereti ween pašr-
štreem par robešču; wineem, rau, truhšt peedsihwojumu. Bet
ari pee wežakeem tas patš noteet; teem netruhšt gan peedsihwojumu,
bet daubšahrt gan paidagogikā skata, paidagogikas taktikas.
Audsinatajam newajag pawehlet par daudš; aišleegt
ari ne par daudš, winam naw jašklašt as ar pamah-
žibam tur, kur tonemas naw wajadšigs! Sewiški
pret pehdejo pagehrejumu daudš un daščahrt top grehtots. Gan dašč-
ahrt naht preeščā, kã behrnus par maš pamahža, kur to wajadsetu
darit, bet wehl beeschaki naht atgadijumi preeščā, kur ar pamah-
žibam par daudš ir. Paštahwiga moralifešana nebada ne lašdu
labumu. Tur weetā šchee wahrdi: Pa weenu aušt ee-eet, pa otru
išeet! Mahtes pa leelakai dakai daudš runa un šprediko ar sąveem
behrneem; tadeht pehdejeem ne daščahrt ween no šwara un žeenas
tikai tehwa šprotamā, maš wahrdoš išeiktā paidagogika. Tam
tā newajadsetu buht. No tam ari naht, ka no dašča laba behrna,
kas šawu tehwu pasaudejis, wehlat dšihwē netas = isnaht. Žaur
to nebuht negribu noleegt, žit šawā šinā atkal mahtes pee
behrnu rakšura ee = audšinaschanas war peepalihdset un peepalihdš.
Tas ir pa labai dakai, kas behrnu rakšuram doš miškstumu un
maigumu.

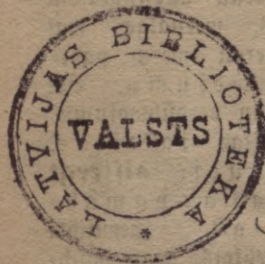
Kad wišparigi škatamees, tad is wiša preeščajež redšams, kã
žilvės ir brihws, kaut „tas ari buhtu dšimis waschos“ (Schillers).
Winam newajag wajadset, t. i. newajag buht peefpeestam!
Šchee wahrdi ween jau rahda, kã muhšu audsinataja špehks naw ne-
kašds ne = aprobešotais. Kã buhtu, kad mehš šchos wahrduš
pašči išleetotum audšinaschanā? Kad behrnus wišpirms peeradinatum,
šcho, waretu teikt, šakamu wahrdu jau weenalšigās leetās
šewim turet preeščā? Beemehram: Anšis par kašdam kapeikam šew
grib nopirkt bonbongas. Žau wiššč šakehris pašdotawas durwju
klinki rokā; te winam eekriht praštā: „Žilvekam newajag wajadset!“

Wīnšch eet projam un preezajas klusam par saiwu maso uswaru par fewi. Ja behrnu dabuhs til tahtu, tad wīnšch pats no fewis nahks uš to, ka šcho teikumtu kà wairogu isleetos pret kaħrdinajumeem, darit kaut to ne pareisu. Domaju, ka šchis teikums atnestu daudz šwehstibas, tad to behrneem eespeestu prahtà un firdi fekošchà paplašinojumà :

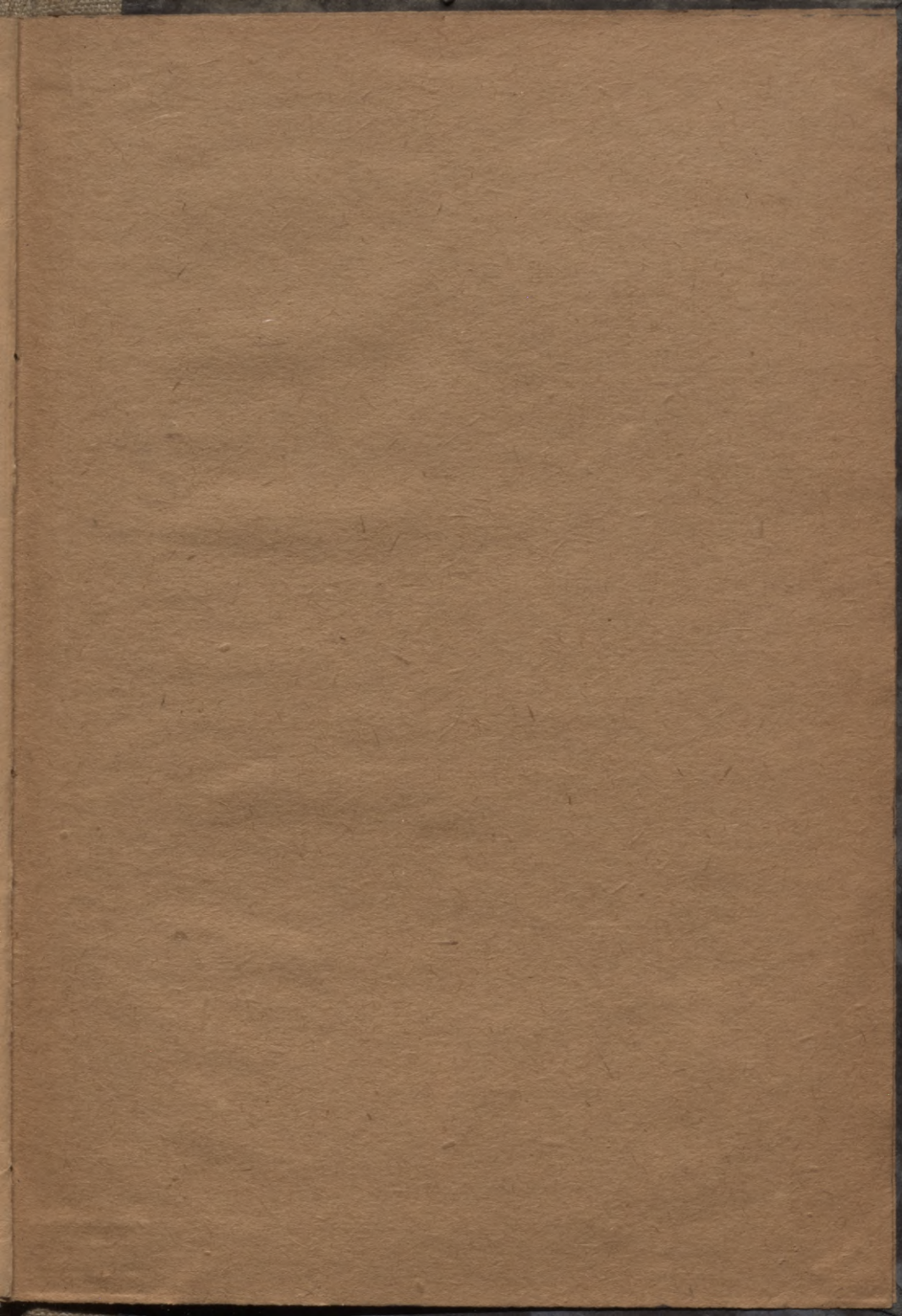
"Bilwetam newajag wajađset;
Tikai labu tam wajađ wajađset!"

(„Zehwijas kalendars“.)

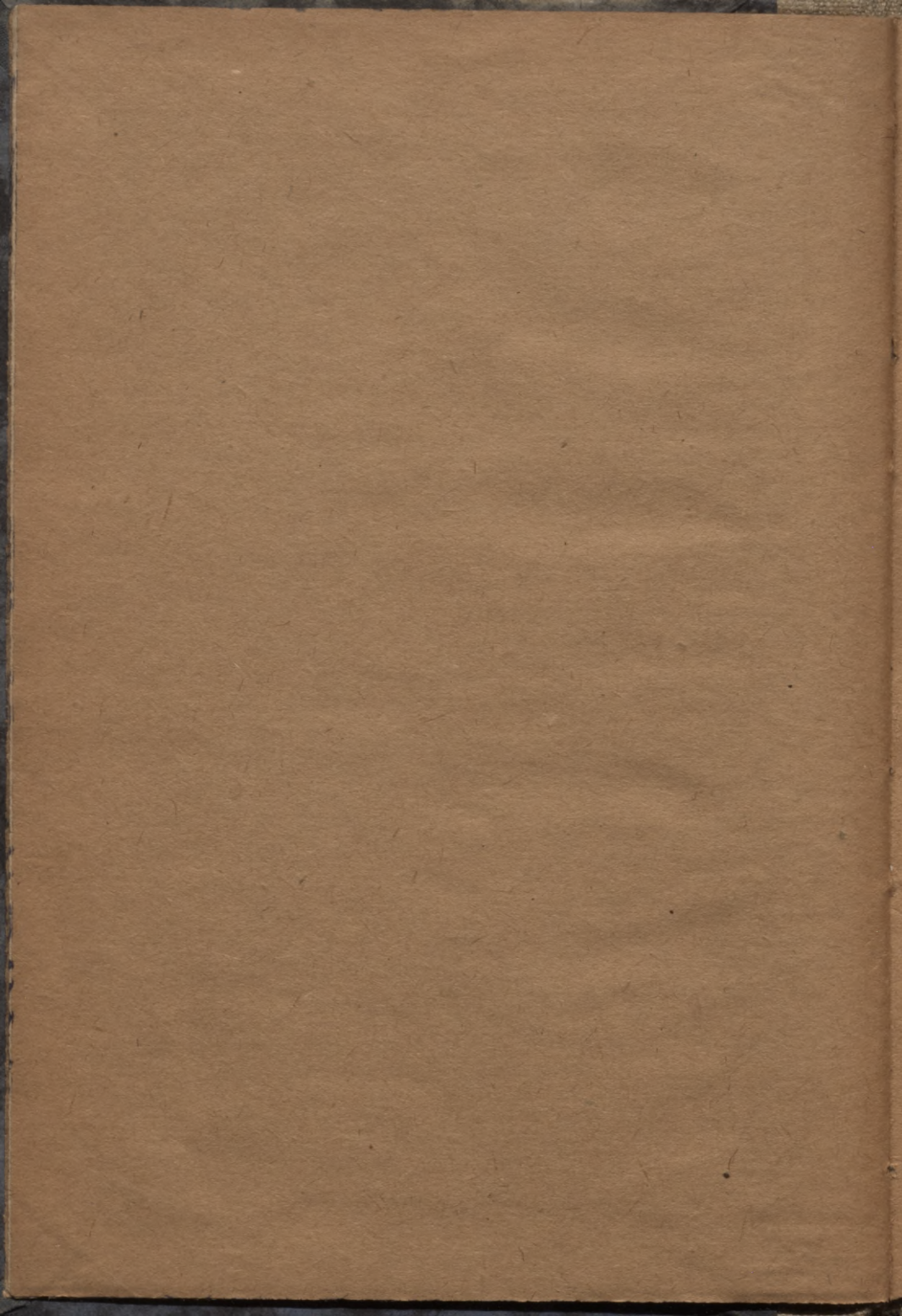

9 1592 Jelt

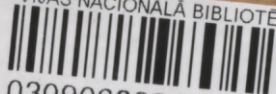

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309068936

42